

Bernadeta Szczupał

Równość wobec prawa jako jeden z warunków realizacji praw człowieka z niepełnosprawnością

Niepełnosprawność nr 1, 149-156

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bernadeta Szczupał

Równość wobec prawa jako jeden z warunków realizacji praw człowieka z niepełnosprawnością

Postulat równości jest kluczowym zagadnieniem polityki nowożytnej, wyrosłym z idei rewolucyjnych oraz z walk niepodległościowych, jakie miały miejsce na przestrzeni ostatnich stuleci. Równość jest pojęciem złożonym, uwarunkowanym wieloma czynnikami, zależnymi od kontekstu – politycznego, społecznego, ekonomicznego, moralnego, obyczajowego i in. (S. White, 2008). Zgodnie z definicją *słownikową* równość to całkowite podobieństwo, identyczność, jednakowość, tożsamość (pod względem ilości, jakości, wielkości itp.), jak też równouprawnienie, brak podziału na uprzywilejowanych i wyzyskiwanych (w znaczeniu społecznym) – (Szymczak, 1994).

S. White (2008), podkreślając złożoność pojęcia równości w nowoczesnej polityce, wymienia następujące jej formy (kategorie): równość wobec prawa, równość wobec praw politycznych, równość społeczna (w znaczeniu równości statusu społecznego oraz braku dominacji w relacjach międzyludzkich), równość ekonomiczna i równość moralna. We współczesnych państwach demokratycznych zasada równości wobec prawa stanowi jedną z podstawowych reguł prawnych, jest fundamentem kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego, odpowiedzialnego, ale jednocześnie tolerancyjnego wobec wszelkiej odrębności. Należy rozróżnić równość wobec prawa od równości w prawie, która nakazuje takie ukształtowanie treści prawa, aby wykluczało nieuzasadnioną dyskryminację lub uprzywilejowanie (Chmaj, 2008).

Ze swej istoty prawo regulujące stosunki pomiędzy społecznością a jednostkami i grupami powinno być oparte na zasadach sprawiedliwości społecznej, której głównymi założeniami są: wyrównywanie szans oraz prawo do zaspokajania podstawowych potrzeb, równość możliwości, równość rezultatów, zasada zależności nagrody od wkładu oraz zasada posiadania udziałów lub uprawnień (Sienkiewicz, 2004). Jednakże, jak twierdzi T. Kwarciński (2007), pomimo iż idea równości szans stanowi o tym, że ludzie posiadający takie same uzdolnienia i ambicje mają takie same możliwości ich realizacji, to równość szans nie polega

wyłącznie na zaprzestaniu traktowania jakiejś grupy społecznej inaczej niż pozostałych członków społeczności z powodu posiadania pewnych cech szczególnych (jak kolor skóry, wyznanie, przynależności rasowa bądź etniczna), czyli nie sprowadza się jedynie do zaprzestania dyskryminacji. Równość szans nie polega także na eliminowaniu wszelkich różnic pomiędzy ludźmi, nie sprowadza się do jakiegoś rodzaju działania (zaprzestanie dyskryminacji, eliminacja różnic itp.) czy też do zasady rekomendującej dane działanie (czyli zasady równości); nie jest także jedynie przekonaniem przeciwstawnym poglądom zaprzeczającym równości, jak rasizm, antysemityzm, homofobia i inne. Nie jest również tak, że równość szans zawsze musi polegać na tym, że wszystkich ludzi w każdej sytuacji traktujemy w taki sam, jednakowy sposób – a zatem równość nie jest tożsama z zasadą równego traktowania, gdyż bywają sytuacje, kiedy ustanowienie równości szans wymaga szczególnego potraktowania niektórych jednostek (Kwarciański, 2007).

Doskonale obrazuje to sytuacja osób z niepełnosprawnością, którym należy się pełnia praw człowieka – ponieważ prawa te dotyczą wszystkich ludzi, całej ziemskiej populacji, a zatem również wobec osób z niepełnosprawnością stosuje się prawa przysługujące osobom pełnosprawnym. Zdaniem P. Przybysza (1997) nie ma potrzeby deklarowania w szczególny sposób, iż osobom z niepełnosprawnością przysługują te same prawa (jak prawo do życia, prawo do pracy itd.), gdyż potwierdzenie – poprzez szczególny akt prawny – przysługiwania im niektórych powszechnie obowiązujących praw obywatelskich mogłoby sugerować, iż nie dokonując tego, pozbawiałoby się je możliwości korzystania z tych praw. Jednakże z praktyki znane jest występowanie wielu trudności w korzystaniu przez osoby z niepełnosprawnością z pełnego katalogu praw człowieka – a zatem istnieje potrzeba stworzenia odpowiednich mechanizmów w celu wyrównywania szans oraz warunków do korzystania w pełni z praw człowieka. Osoby z niepełnosprawnością korzystają z pewnych szczególnych praw, swoistych dla nich jako grupy społecznej – po to, aby mogły w równym stopniu korzystać z praw przysługujących wszystkim ludziom (Przybysz, 1997).

Do zasady równości wobec prawa, a co za tym następuje równości w traktowaniu przez instytucje publiczne, odnoszą się wszystkie współczesne akty prawne dotyczące praw człowieka zarówno międzynarodowe, jak również krajowe; również prawa osób z niepełnosprawnością wynikają z wielu norm prawa międzynarodowego. Niedopuszczalna jest jakakolwiek dyskryminacja (rasowa, ekonomiczna, społeczna, kulturowa, polityczna itp.) – (Sienkiewicz, 2007). Świadczą o tym najważniejsze normy prawne przyjęte przez Organizację Narodów Zjednoczonych, jak *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* z 1948 roku

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiegokolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację (art. 7)

czy Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednako-
wej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być usta-
wowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równa dla
wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją (...) art. 26.

Należy podkreślić, że zakaz dyskryminacji oraz wyrównywanie szans to dwa
kluczowe pojęcia w zakresie realizacji praw osób z niepełnosprawnością. Z punktu
widzenia prawa administracyjnego, szczególne znaczenie ma zapewnienie rów-
ności względem prawa, a co za tym następuje, wprowadzenie w życie zakazu
dyskryminacji (T. Sienkiewicz, 2007). Realizację tego prawa zapewnia *Konstytucja
Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 roku; katalog zawartych w niej wol-
ności i praw, a także środki ich ochrony odpowiadają współczesnym standardom
międzynarodowym. Za ogólne zasady praw człowieka Konstytucja uznaje: god-
ność człowieka (art. 30), wolność (art. 31 ust. 1), równość wobec prawa (art. 32),
równość kobiet i mężczyzn (art. 33). Podstawową wartością porządku konsty-
tucyjnego jest godność człowieka, która zgodnie z art. 30 Konstytucji RP jest przy-
rodzona, nienaruszalna i niezbywalna, stanowi źródło wolności i praw człowieka
i obywatela, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych
(Hołda, Hołda, 2004). Godność osobista jest podstawą równości wszystkich ludzi,
zaś równość jest elementem sprawiedliwości:

Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez
władze publiczne. (...) Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym,
społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny (Konstytucja RP, art. 32).

Zasadę niedyskryminacji sformułowano w sposób generalny – nie przewi-
dziano od niej żadnych odstępstw i wyjątków. Umieszczenie zasady równości
i niedyskryminacji w Konstytucji nabiera wyjątkowego znaczenia w kontekście art.
8, ust. 2, wprowadzającego bezpośrednie stosowanie Konstytucji (Chmaj, 2008).

Znaczenie konstytucyjnej zasady równości wobec prawa (równości w pra-
wie) wielokrotnie podkreślał Trybunał Konstytucyjny w swym orzecznictwie: na-
kaz jednakowego traktowania równych i podobnego traktowania podobnych,
dopuszczalność uzasadnionych różnicowań, wiązanie równości z zasadą spra-
wiedliwości. Zgodnie z zasadą równości podmioty prawa, charakteryzujące się
daną cechą istotną, powinny być traktowane w jednakowym stopniu równo;
a zatem równość oznacza również akceptację różnego traktowania przez prawo
różnych podmiotów. Prawo nie tylko może, ale nawet powinno różnicować oby-
wateli ze względu na ich indywidualne cechy (jak wiek, stan zdrowia, stan cywil-
ny czy ekonomiczny); naruszenie zasady równości zachodzi w sytuacji, gdy owe
różnicowania dotyczą podmiotów (sytuacji) podobnych (Chmaj, 2008).

Jak zauważa T. Sienkiewicz (2007), państwo polskie spełnia wymogi prawa międzynarodowego w zakresie ochrony praw osób z niepełnosprawnością jedynie w sposób formalny, albowiem odpowiednie zapisy legislacyjne nie przyczyniają się w istotny sposób do poprawy ich sytuacji, a wyegzekwowanie należnych uprawnień często jest niemożliwe. Ustawodawstwo chroni osoby z niepełnosprawnością, a jednocześnie jest nieprecyzyjne, gdyż stosunek publicznoprawny nie jest równorzędny w porównaniu z osobami pełnosprawnymi, głównie z powodu istnienia rozlicznych barier funkcjonalnych (architektonicznych i transportowych, psychologicznych i ekonomicznych, informacyjnych, barier w komunikowaniu się, problemów z pełną integracją itd.). Odstępstwa od zasady równości można znaleźć w przepisach polskiego ustawodawstwa, które w rzeczywistości dyskryminują osoby niepełnosprawne, jak np. zapisy Kodeksu cywilnego, pozbawiające zdolności do czynności prawnych osoby z niepełnosprawnością intelektualną i chore psychicznie, czy nieprecyzyjne sformułowania w Prawie budowlanym, dotyczące dostosowania już istniejących obiektów do potrzeb osób z niepełnosprawnością (Sienkiewicz, 2007).

Sytuacja Polski nie jest wcale wyjątkowa; świadczą o tym działania europejskich oraz krajowych organizacji skupiających osoby niepełnosprawne i ich rodziców, które w 1997 roku powołały do życia Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych (*European Disability Forum – EDF*), niezależną platformę skutecznie działającą na rzecz obrony ich praw poprzez wpływanie na proces tworzenia prawa Unii Europejskiej. Pomimo iż niepełnosprawni reprezentują ponad 10% europejskiej populacji (w co czwartej rodzinie jest osoba z niepełnosprawnością), muszą funkcjonować w otoczeniu niedostosowanym do ich potrzeb, bez równego dostępu do edukacji, co przekłada się wprost na możliwości zatrudnienia – wskaźnik bezrobocia jest dwukrotnie wyższy niż u osób pełnosprawnych, zaś głównym źródłem ich dochodu są zazwyczaj świadczenia. Połowa osób niepełnosprawnych nigdy nie miała możliwości uczestnictwa w życiu kulturalnym czy sportowym (*Walka z dyskryminacją...*, 2007).

Katalog celów, jakie stawia przed sobą Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych – dotyczących działań na rzecz równości wobec prawa, równego traktowania, posiadania zdolności prawnej do podejmowania decyzji oraz pełnego uczestnictwa w życiu społecznym – jest wyjątkowo obszerny i zawiera następujące postulaty:

- edukacja dla wszystkich – dostęp do wykształcenia dla dzieci i osób dorosłych z niepełnosprawnością w szkolnictwie specjalnym lub otwartym, integracyjnym; możliwości wyboru kształcenia zgodnego z potrzebami i życzeniami;
- równe traktowanie w zatrudnieniu – prawo do równego traktowania podczas starania się o pracę oraz w zakresie jej utrzymania; prawo do takiej samej płacy

- oraz rozwoju zawodowego jak pracownicy pełnosprawni; prawo do przystosowania miejsca pracy;
- prawa socjalne – prawo do przemieszczania się pomiędzy krajami UE; prawo do nauki, do pracy, do zakładania rodziny; usunięcie barier w systemach opieki socjalnej;
 - prawo do samodzielnego życia, decydowania o sobie – możliwość wyboru miejsca zamieszkania; możliwość podejmowania decyzji poprzez zapewnienie odpowiednich warunków i wsparcie instytucjonalne; zwiększenie roli rodziny w życiu osoby z głęboką niepełnosprawnością (w edukacji i procesie integracji);
 - dostęp do opieki medycznej – skutecznej i dostosowanej do indywidualnych potrzeb (w tym wczesnej diagnozy, rehabilitacji i zaopatrzenia w środki niezbędne do maksymalnego rozwoju), szczególnie dla osób, których integralność fizyczna i/lub psychiczna jest zaburzona;
 - dostęp do towarów i usług – w pełnym zakresie, na równi z innymi konsumentami; wdrożenie regulacji, gwarantujących projektowanie oraz dostarczanie towarów i usług zgodnych z zasadą „projektowania uniwersalnego” (*universal design*);
 - dostęp do kultury, rekreacji i sportu – możliwość pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i sportowym, wyrażania siebie w kulturze i sztuce;
 - dostęp do transportu publicznego – możliwość swobodnego poruszania się i korzystania ze środków transportu dostosowanych do potrzeb;
 - dostęp do miejsc użyteczności publicznej – swobodny i nieograniczony dostęp (z towarzyszeniem psa-przewodnika lub przewodnika) do tzw. środowiska fizycznego (chodniki, przejścia dla pieszych, ulice itp.) oraz miejsc publicznych; regulacje zobowiązujące do tworzenia środowiska fizycznego, zgodnego z zasadą „projektowania uniwersalnego”;
 - dostęp do informacji i komunikowania się – zapewnienie pełnego dostępu do informacji z sektora prywatnego oraz publicznego w wersjach dostępnych (wersje elektroniczne, napisy, tekst w formie łatwej do zrozumienia, w alfabecie Braille’a, powiększony druk, język migowy itp.); równy dostęp do oferowanego na rynku sprzętu elektronicznego, który umożliwia pełne uczestnictwo w społeczno-ekonomicznym życiu społeczeństwa;
 - zakaz stereotypowego i dyskryminującego postrzegania osób niepełnosprawnych – poszanowanie godności w życiu publicznym, w polityce oraz mediach;
 - równy dostęp do praw wyborczych i uczestnictwa w kampaniach wyborczych – pełnia praw wyborczych: posiadanie prawa do głosowania (w tym także do zachowania tajemnicy głosowania), zapewnienie dostępnych lokali wyborczych oraz prawo do ubiegania się o publiczne stanowiska (*Walka z dyskryminacją...*, 2007).

Należy tu podkreślić znaczenie, jakie dla osób z niepełnosprawnością ma Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych (przyjęta na 61. Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 13 grudnia 2006 roku), uzupełniająca inne konwencje dotyczące praw człowieka i ochrony przed dyskryminacją; przepisy Konwencji dotyczą 650 milionów ludzi z niepełnosprawnością. Konwencja opiera się przede wszystkim na zasadach poszanowania godności oraz indywidualnej autonomii i niezależności jednostki, niedyskryminacji, prawie do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i integracji społecznej, dostępności i równych szans. Osoba z niepełnosprawnością powinna korzystać z pełnego równouprawnienia oraz z równości wobec prawa, czyli posiadać takie same prawa i obowiązki, z jakich korzystają inni członkowie społeczeństwa, w tym z prawa do wolności i bezpieczeństwa, prawa do swobody poruszania się i do niezależnego życia, prawa do zdrowia, pracy i edukacji oraz prawa do udziału w życiu politycznym, kulturalnym i społecznym. Co istotne, pomimo pewnej ogólności zawartych w Konwencji sformułowań, dokument ten rodzi rozliczne obowiązki dla ratyfikujących go krajów: państwa-strony zobowiązują się do podjęcia – poprzez stosowne legislacyjne, administracyjne oraz inne środki – skutecznych działań w celu poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnością. Konwencja określa bardzo dokładnie dziedziny, w których takie działania są konieczne, a ich podstawowym celem jest zapewnienie równości praw dla wszystkich obywateli objętych jurysdykcją państwa ratyfikującego Konwencję. Przyjęcie Konwencji jest związane z koniecznością dokonania konkretnych zmian legislacyjnych, jak też przewartościowania postaw społecznych, w celu respektowania godności ludzkiej oraz doprowadzenia do pełnej integracji osób z niepełnosprawnością ze społeczeństwem (Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych, 2006). Polska do tej pory nie ratyfikowała Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych, jest to związane z koniecznością dokonania szeregu zmian w dotychczas funkcjonującym prawie (C. Ostrowska, 2008). Zgodnie z art. 89, ust. 1 Konstytucji RP, ratyfikacja Konwencji wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, ponieważ Konwencja dotyczy wolności i praw obywatelskich w niej określonych oraz odnosi się do spraw uregulowanych w ustawach (Wojtowicz-Pomierna, 2007).

Zgodnie z postulatami Europejskiego Forum Osób Niepełnosprawnych, drogą do realizacji praw osób z niepełnosprawnością jest: prawo rzeczywiście chroniące osoby niepełnosprawne przed dyskryminacją, zapewniające równe możliwości oraz udział we wszystkich dziedzinach życia; usunięcie istniejących barier oraz zapobieganie tworzeniu się nowych; podpisanie oraz ratyfikowanie Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ; określenie konkretnych środków i działań zmierzających do równego traktowania dzieci z niepełnosprawnością w procesie edukacji i w życiu społecznym, poprzez właściwą politykę (regionalną, krajową i europejską); określenie konkretnych środków i działań zmierzających

do równego traktowania osób z niepełnosprawnością w zatrudnieniu; podjęcie na poziomie krajowym działań zmierzających do likwidacji placówek zamkniętych, w których żyją osoby niepełnosprawne, oraz stworzenie tym osobom godnych warunków życia w integracji, wraz z zapewnieniem usług wspomagających i ich finansowania z różnych źródeł (w tym unijnych); wdrożenie podstawowych standardów dotyczących dostępności i niedyskryminowania jako wymagania we wszystkich instrumentach finansowania, w tym z funduszy UE, by zapobiegać tworzeniu nowych barier (*Walka z dyskryminacją...*, 2007).

Istnieją także odpowiednie polskie inicjatywy legislacyjne; aktualnie trwają prace nad wprowadzeniem do polskiego ustawodawstwa dwóch aktów prawnych, dotyczących zasady równego traktowania we wszystkich dziedzinach życia.

Pierwszym jest *Projekt ustawy o równym traktowaniu* (2008), wprowadzającej zasady równego traktowania osób i zakazu dyskryminacji ze względu na rasę, pochodzenie etniczne, płeć wyznanie lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Ustawa jest konieczna dla pełnej implementacji zasad wynikających z dyrektyw unijnych (*Uzasadnienie projektu...*, 2008).

Drugą inicjatywą to przedstawiony pod koniec 2008 roku polskiemu rządowi *Projekt ustawy o wyrównywaniu szans osób z niepełnosprawnością* (2008), opracowany przy zaangażowaniu środowisk osób z niepełnosprawnością, we współpracy z Ambasadą Brytyjską oraz zespołem prawników. Projekt ten w szczególności uwzględnia cztery zasady odnoszące się do niepełnosprawności: realizację zasady równego traktowania; informowanie o prawach i wolnościach osób z niepełnosprawnością oraz o politykach i programach pomocowych, planach i innych działaniach dotyczących tych osób; podnoszenie świadomości społecznej w szczególności przez promowanie otwartości i akceptacji oraz usuwanie wszelkich innych barier.

Pozostaje mieć nadzieję, że przygotowane przez różne środowiska, w tym przedstawiciele osób z niepełnosprawnością akty prawne staną się prawem obowiązującym, niosąc korzyści wszystkim obywatelom oraz pomagając w dążeniu do rzeczywistej, pełnej integracji.

Bibliografia

- Chmaj M. (2008), *Równość wobec prawa*, [w:] M. Chmaj (red.), *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa, s. 44-68
- European Disability Forum – EDF – www.edf-feph.org
- Holda J., Holda Z. (2004), *Prawa człowieka w wewnętrznym porządku prawnym*, [w:] J. Holda, Z. Holda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska (red.), *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków, s. 32-57
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku . Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483; sprost. Dz. U. z 2001 roku, nr 28, poz. 319

- Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych* (2006). Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009 www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf
- Kwarciański T. (2007), *Moralny wymiar równości szans w świetle dokumentów Unii Europejskiej*, [w:] K.A. Kłosiński (red.), *Unia Europejska. Integracja – Konkurencyjność – Rozwój*, Wyd. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 339–349
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966). Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.hfhrpol.waw.pl/pliki/Miedzynarodowy_Pakt_Praw_Obywatelskich_i_Politycznych.pdf
- Ostrowska C. (2008), *Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 5217*. Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/5F8F7E7E>
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948). Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: <http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/deklaracja.php>
- Projekt Ustawy o równym traktowaniu. (2008) Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.mps.gov.pl/bip/download/rowne_traktowanie_060608.pdf
- Projekt Ustawy o wyrównywaniu szans osób z niepełnosprawnością (2008). Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.niepelnosprawni.pl/files/www.niepelnosprawni.pl/public/formularze/ustawa_ostateczna.pdf
- Przybysz P. (2005), *Prawa człowieka a prawa niepełnosprawnych*, Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.idn.org.pl/sonnszz/prawa_niepelnosprawn1.htm
- Sienkiewicz T. (2004), *Prawo człowieka niepełnosprawnego do życia w środowisku ukształtowanym funkcjonalnie*, Wyd. Polihymnia, Lublin
- Sienkiewicz T. (2007), *Status człowieka niepełnosprawnego w prawie publicznym*, Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna, Warszawa
- Szymczak M. red. (1994), *Słownik języka polskiego*, t. 3, (R-Z), PWN, Warszawa
- Walka z dyskryminacją osób niepełnosprawnych jest naszą wspólną sprawą. 10 lat walki o prawa osób niepełnosprawnych*. (2007) Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: [www.1million4-disability.eu/admin/wysiwyg/assets/pdf/declaration/PO- EDFDeclaration.pdf](http://www.1million4-disability.eu/admin/wysiwyg/assets/pdf/declaration/PO-EDFDeclaration.pdf)
- White S. (2008), *Równość*, Wyd. Sic! s.c., Warszawa
- Wojtowicz-Pomierna A. (2007), *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych*, Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Warszawa. Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.inclusion-europe.org/documents/EiA07-Wojtowicz.pdf
- Uzasadnienie projektu ustawy o równym traktowaniu (2008) Dokument elektroniczny, dostęp VI'2009: www.mps.gov.pl/bip/download/Uzasadnienie3.pdf

Equal rights for disabled community as the condition of realizing human rights

This article begins with the premise that equal rights for all citizens is paramount and that discrimination against disabled communities should be opposed in order that this state of equal opportunity can be enforced in law. On the other hand the paper exposes situations where those rights are barely or hardly ever applied. There are questions regarding not only the responsibility of society but also gaps in Polish legislation. A programme of potential legislative changes is suggested.